

Ivo Glavaš – Ivo Šprljan

Ivo Glavaš
Istarska 80
HR - 22000 Šibenik
ivo.glavas@si.htnet.hr

Ivo Šprljan
Bana Josipa Jelačića 13
HR - 22000 Šibenik

Prethodno priopćenje / Preliminary communication

Primljen / Received: 20. 6. 2024.

Prihvaćen / Accepted: 18. 10. 2024.

UDK / UDC: 728:72.033.4(497.581.2)

DOI: 10.15291/ars.4632

Tragovi romanike na stambenom graditeljstvu u Šibeniku

Traces of the Romanesque
Style in Šibenik's Residential
Architecture

SAŽETAK

U radu se raspravlja o tragovima romanike na stambenom graditeljstvu u povijesnoj jezgri Šibenika, koji, osim perifernih i načelnih podataka u nekim znanstvenim radovima, dosad nisu zaokupili veću pozornost istraživača. Prvi djelomični inventar, kako se tada smatralo, rijetkih romaničkih detalja u Šibeniku objavio je još 1952. i 1959. godine Cvito Fisković. Ovim radom pokazat će se da romanički arhitektonski detalji (ostatci romaničkih prozora i vrata) postoje gotovo posvuda po jezgri Šibenika, unutar povijesnih bedema. Posljedica toga jest zaključak da je Šibenik u vrijeme romanike zauzimao puni gradski perimetar. Romanički arhitektonski elementi, većinom *in situ*, mogu se pronaći duž osnovne longitudinalne pružanja grada od samostana Sv. Frane do Velikog trga s katedralom Sv. Jakova i Velikom ložom, kao i u gradskim predjelima Docu i Gorici u relativnoj blizini Kaštela svetog Mihovila. Rad je pretežito rezultat terenskih opažanja, tako da su budući novi nalazi romanike ispod žbukanih šibenskih pročelja itekako mogući.

Ključne riječi: romanika, Šibenik, 13. stoljeće, stambeno graditeljstvo, pretkomunalno razdoblje, vrata, prozor, kuće – kule

ABSTRACT

This paper examines the remnants of Romanesque architectural style in the residential buildings of Šibenik's historical centre, which, apart from peripheral and general data in some scholarly studies, have barely attracted the attention of researchers. The first partial inventory of these rare Romanesque traces was published in 1952 and 1959 by Cvito Fisković. However, this study shows that Romanesque architectural details, including remnants of windows and doors, are widespread throughout Šibenik within the historical ramparts. These findings support the conclusion that Šibenik occupied its entire area as early as the Romanesque period. Romanesque architectural elements, largely preserved *in situ*, are distributed along the main longitudinal axis of the town, extending from the monastery of St Francis to the Great Square with the Cathedral of St James and the Great Loggia, as well as within the urban districts of Dolac and Gorica, near St Michael's Fortress. This research is based primarily on field observations, suggesting that additional Romanesque elements may still be hidden beneath the plastered façades of Šibenik's historical buildings, awaiting future discovery.

Keywords: Romanesque, Šibenik, 13th century, residential architecture, pre-communal period, doors, windows, tower houses

Uvod

Romaničko stambeno graditeljstvo u Dalmaciji, pa tako i u Šibeniku, do sada nije zaokupilo veću pozornost istraživača. Prvi koji se periferno dotaknuo teme romaničkih preostataka u Šibeniku bio je Cvito Fisković, koji je sad već davne 1952. godine objavio rad o romaničkim kućama u Splitu i Trogiru.¹ Osnovni inventar romaničkih detalja na stambenim građevinama u Šibeniku koji je on objavio 1952. godine nije do sada doživio gotovo nikakve izmjene. Nešto detaljnije o romaničkim ostatcima u Šibeniku isti autor, u suautorstvu s Franom Dujmovićem, ponovno je pisao 1959. godine, ali bez novih spoznaja.² Tek 80-ih godina prošlog stoljeća stručnjaci Instituta za povijest umjetnosti obavili su prvu analizu i valorizaciju građevnog fonda povijesne jezgre Šibenika. Rezultat je bio konzervatorski elaborat objavljen 1990. godine, koji je trebao biti sastavnim dijelom Provedbenoga urbanističkog plana povijesne jezgre Šibenika.³ Iako se očekivalo više, elaborat je donio ograničene pomake u poznavanju romaničke faze Šibenika. O romaničkoj stambenoj gradnji piše i tadašnji suradnik na izradi elaborata Instituta za povijest umjetnosti Danko Zelić u svojem doktorskom radu objavljenom 1999. godine.⁴ Zelić zaokružuje postojeća znanja o romaničkome stambenom graditeljstvu u Šibeniku i daje ažurirani popis. U novije vrijeme određeni broj romaničkih detalja u eksterijerima povijesne jezgre Šibenika u svojoj monografiji informativno obrađuje Ivo Šprljan.⁵ Međutim, za razliku od dosadašnjih, načelnih istraživanja, ovim radom pokazat će se da romanički detalji na stambenim građevinama u povijesnoj jezgri Šibenika postoje na mnogo više lokacija nego što se do sada pretpostavljalo, i da romaniku na svjetovnim građevinama u Šibeniku pronalazimo gotovo posvuda unutar povijesne jezgre.⁶

Pitanje datacije, povijesni i prostorni okvir

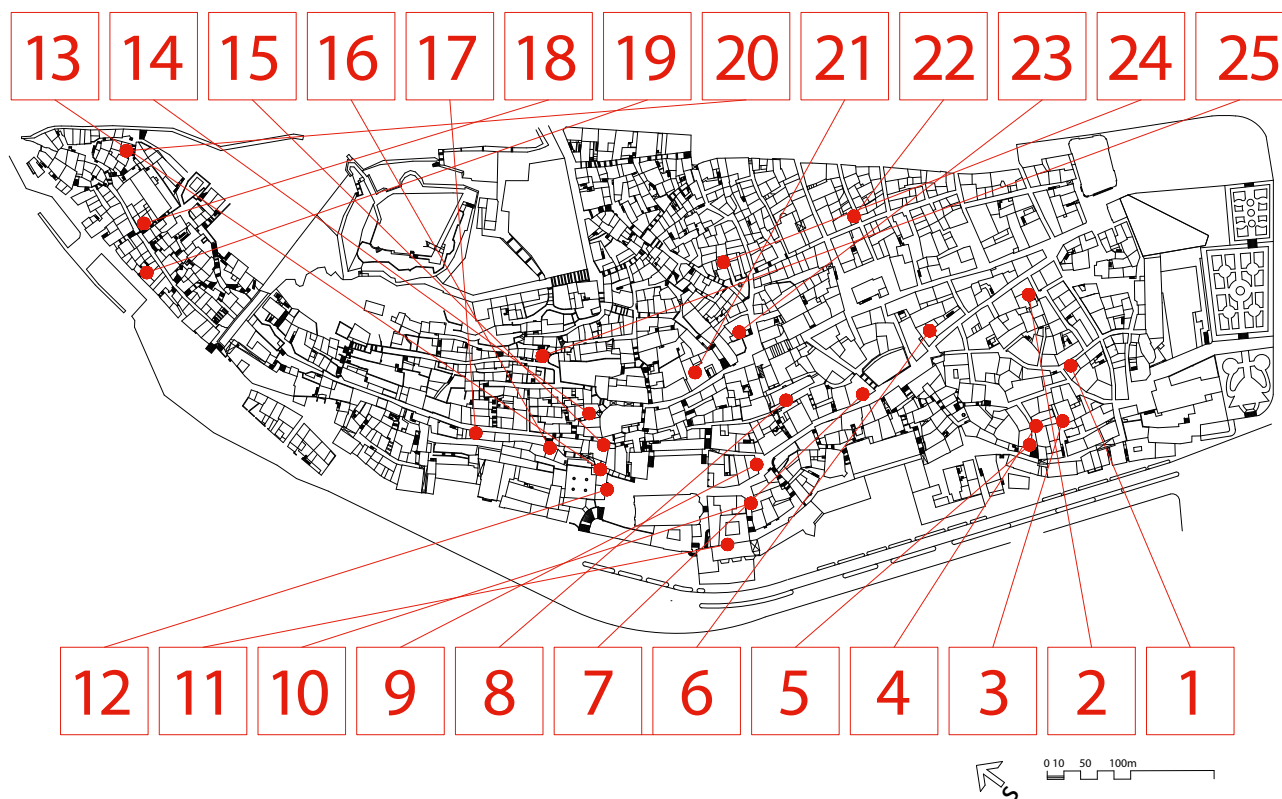
U svojem radu iz 1952. godine Cvito Fisković iznio je okvirni prijedlog datacije romaničkoga stambenog graditeljstva u Dalmaciji u 13. stoljeću.⁷ Međutim, taj opći okvir itekako bi se mogao dovesti u pitanje s obzirom na dataciju glavnih romaničkih sakralnih spomenika u Dalmaciji. Tako, na primjer, novija istraživanja bloka Andreis pokazuju da se romanika na profanim građevinama u Trogiru, po svoj prilici, javlja već krajem 12. stoljeća, što se smatra donjom granicom.⁸ Gornja granica datacije romaničkih građevina na istočnoj obali Jadrana može ići i u 14. stoljeće,⁹ a u nekim slučajevima romanički oblici pojavljuju se i poslije. Milan Prelog u slučaju Poreča to je definirao ovako: „Tako možemo naći da se neki karakteristični romanički elementi zadržavaju u izgradnji skromnijih građevnih objekata i u doba kada se već reprezentativnije građevine grade u kasno-gotičkom ili čak renesansnom stilu.”¹⁰ Što se tiče Šibenika, ne treba smetnuti s uma da se potvrđena romanička crkva Sv. Krševana u povijesnim dokumentima prvi put spominje 1200. godine, što je najraniji povijesni spomen neke građevine unutar jezgre grada Šibenika.¹¹ Sam Fisković o dataciji romaničkih građevina piše ovako: „Nema doduše na njima datiranih natpisa, ali po stilskim oznakama može se smatrati, da su nastale uglavnom u to vrijeme, jer je očita, iako još nedovoljno istaknuta činjenica, da se romanika nije kod nas ispoljila u toku toga stoljeća samo na crkvenim spomenicima, već i na vojnoobrambenim zidinama i kulama te na običnim stambenim zgradama.”¹² Ne želeći ulaziti u složenu raspravu o pojavi romanike na našoj obali Jadrana, koja izlazi izvan okvira ovog rada, možemo samo kazati da taj opći okvir datacije romaničkoga stambenog graditeljstva u Šibeniku, nažalost, nije moguće potvrditi povijesnim arhivskim izvorima (ugovori, oporuke, brevijari i sl.), jer je arhivska građa šibenske srednjovjekovne komune izgorjela u katastrofalnom požaru tijekom napada Venecije na grad 1378. godine.¹³ To se osobito odnosi na javnobilježnički arhiv gdje je prvi notar koji se sačuvao tek Slavogost iz 1386. godine.

Razdoblje romanike u Šibeniku u najvećem dijelu poklapa se s pretkomunalnim i samim početkom komunalnog razdoblja u razvoju grada. Drži se da pretkomunalno razdoblje u razvoju Šibenika počinje od ranoga srednjeg vijeka i prvoga pisanog spomena grada 1066. godine, te traje sve do ključnih događaja u crkvenoj i svjetovnoj povijesti Šibenika: emancipacije od trogirskog biskupa i ustanovljenja biskupije 1298. godine, kao i emancipacije od vlasti hrvatske plemićke obitelji Šubića Bribirskih i prvog pristajanja uz Veneciju 1322. godine.¹⁴ Kako je prostorno izgledao Šibenik u pretkomunalnom razdoblju, danas je, zbog izostanka materijalnih nalaza, gotovo nemoguće precizno kazati. Sve se naše poznavanje te problematike zasniva na pretpostavkama i terenskom opažanju postojećeg stanja povijesne jezgre. Čini se da su dvije glavne gradske prometnice, ona koja vodi prema Tvrđavi sv. Mihovila i ona koja vodi prema obali s katedralom Sv. Jakova, gdje je morski prijelaz (barkanj), relativno ranog postanja.¹⁵ Premda se prvi put tako naziva u ispravi iz 1298. godine, već krajem pretkomunalnog razdoblja formiran je i Veliki trg (*plathea communis*) oko kojeg se nalaze sve administrativne, upravne, sudske i najvažnije sakralne građevine šibenske komune.¹⁶ U neposrednoj blizini Velikog trga (na njegovoj istočnoj granici) nalazio se i graditeljski sklop u vlasništvu benediktinskog opata (*curia monasterii sancti Nicolai de Scibenico*), kojem je pripadao i dio obale sudeći po nazivu nekadašnjih gradskih vrata (*porta Bened*).¹⁷

Sigurno je da je pred kraj pretkomunalnog razdoblja Šibenik već imao gradske bedeme. Taj podatak znamo iz prijepisa izvorne isprave od 23. travnja 1320. godine kojom se šibenskim franjevcima, u zamjenu za tijekom rata s Mladenom II. Šubićem uništeni samostan izvan gradskih bedema, dodjeljuje prostor unutar gradskih zidina.¹⁸ Osim što je opravdana pretpostavka da je u pretkomunalno doba u gradu postojao veći broj drvenih građevina, osnovno obilježje pretkomunalnog razvoja dalmatinskih gradova je i pojava kuća – kula koje su predviđene za boravak i zaštitu obiteljskih klanova.¹⁹ Ti su objekti odigrali bitnu ulogu u unutrašnjim sukobima u dalmatinskim komunama karakterističnim za pretkomunalno doba, ali takvi povijesni podatci nisu sačuvani za šibensku komunu. Postojanje kuća – kula unutar povijesne jezgre Šibenika moguće je samo pretpostaviti, ali su one postojale kao sastavni dio srednjovjekovnih gradskih bedema kako je to bilo na primjer u Trogiru i u talijanskim srednjovjekovnim komunama.²⁰ U Šibeniku su takve obiteljske kule nekadašnja kula Teodošević i kula Pelegrini, obje u neposrednoj blizini katedrale Sv. Jakova. O njima će biti više riječi dalje u raspravi ovog rada. Na starim crtežima Šibenika vide se još neke kule na potezu obrambenih bedema na obalnoj crti, ali s obzirom na to da neke od njih danas ne postoje, ne možemo kazati jesu li sagrađene već u romaničko vrijeme u 13. stoljeću, ili nakon cjelovite obnove obalnih bedema za vrijeme hrvatsko-ugarskog kralja Ludovika I., poslije napada Venecije na Šibenik 29. listopada 1378. godine.²¹

Osnovne karakteristike i rasprostiranje romaničkih građevina i detalja u povijesnoj jezgri Šibenika

Budući da su građevine u povijesnoj jezgri Šibenika prošle temeljita preoblikovanja u kasnijim razdobljima, osobito u 15. stoljeću i vremenu baroka, romanika u Šibeniku ostala je uglavnom u tragovima i detaljima, ali za njih možemo s velikom sigurnošću kazati da se uglavnom nalaze *in situ* za razliku od, recimo, gotičkih i renesansnih detalja na šibenskim povijesnim građevinama. Kad govorimo o detaljima, pri tome mislimo na ostatke romaničkih otvora (prozora i vrata) s lučnim završetkom na građevinama unutar povijesne jezgre Šibenika, o kojima raspravljamo u ovom radu. Samo u dvama slučajevima na vratima su sačuvane lunete, ali su zazidane, što je na primjerima Splita i Trogira već uočio Fisković.²² Nadvratnici ispod luneta nisu uvučeni, kao što je to vrlo često slučaj na romaničkim građevinama

Karta 1.
Karta romaničkih
arhitektonskih detalja u
povijesnoj jezgri Šibenika
(izradio: I. Šprljan)

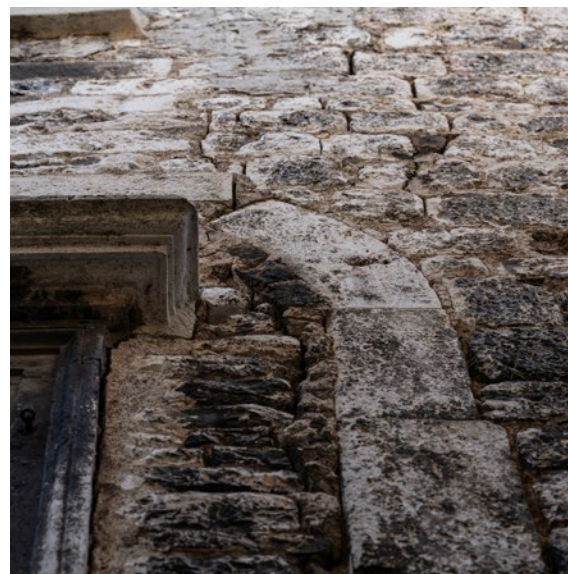
Map of Romanesque
architectural details in the
historical centre of Šibenik

u Zadru.²³ Romanička vrata s lučnim završetkom jednostavna su, luka sastavljenog od više segmenata. Takva vrata u samostanu benediktinki Sv. Luce imaju manji horizontalni dovratnik uvučen u zid odmah nakon završetka luka, tj. na spoju luka i dovratnika, kao na nekim romaničkim građevinama u Splitu i Poreču.²⁴

Romanički prozori u povijesnoj jezgri Šibenika najčešće su jednostavni pravokutni otvori, lučnog završetka (monofore). Samo na jednom primjeru ostataka romaničkog prozora na kući u Ulici pod Kneževom palačom nalazimo manji horizontalni doprozornik uvučen u zid na početku luka, što je česta pojava na romaničkim građevinama u Splitu i Trogiru, ali rijetka u Zadru.²⁵ Na kući u gradskom predjelu Docu, blizu crkve Sv. Križa, sačuvao se romanički prozor (monofora) s lučnim završetkom upisan u kvadratni okvir, što je rijetkost. Takav tip konstrukcije romaničkog prozora sačuvao se na jednoj kući u Trogiru, ali je u opisanom slučaju riječ o prozorskoj bifori u upisanom okviru.²⁶ Samo dvije građevine u Šibeniku imale su romaničke bifore, od kojih je na jednoj pouzdano utvrđeno postojanje bifora (palača Rossini), a na drugoj je, s obzirom na veličinu prozorskih otvora, to vrlo vjerojatno. Zbog skromnih ostataka, o tipu prozorske bifore na palači Rossini teško je suditi.²⁷

Nisu se sačuvali romanički razdjelni vijenci, a pojedine primjere pravokutnih otvora za vrata i kvadratnih prozorskih otvora unutar povijesne jezgre Šibenika, koji bi upućivali na romaničku tradiciju, nije moguće sa sigurnošću karakterizirati kao romaničke upravo zbog nemogućnosti da ih se dovede u isti kontekst s cjelovitim romaničkim građevinama, kao na primjer u Zadru i Poreču.²⁸

Ovim istraživanjem obuhvaćeno je ukupno trideset i šest romaničkih detalja, odnosno ostataka romaničkih vrata i prozora unutar povijesne jezgre Šibenika na trideset i jednoj lokaciji (građevini), i onih otprije poznatih i onih novopronađenih. Do sada je u literaturi bilo poznato postojanje samo trojih romaničkih vrata, a novopronađenih vrata čak je jedanaest. Nešto je bolja situacija s poznavanjem romaničkih prozora: do sada ih je bilo poznato osam, a novopronađenih je ukupno četrnaest.

1.
Romanički prozor na prvom katu sjeveroistočnog pročelja kuće na križanju Ulice svetog Nikole Tavelića i Ulice 15. siječnja 1873. (foto: S. Radošević)

Romanesque window on the first floor of a northeast façade, intersection of St Nikola Tavelić Street and 15 January 1873 Street

1a.
Romanički prozor na prvom katu sjeverozapadnog pročelja kuće na križanju Ulice svetog Nikole Tavelića i Ulice 15. siječnja 1873. (foto: S. Radošević)

Romanesque window on the first floor of a northwest façade, intersection of St Nikola Tavelić Street and 15 January 1873 Street

Pišući drugi put o šibenskoj romanici 1959. godine, Cvito Fisković oprezno zaključuje da „ti rijetki preostaci ipak svjedoče, da je romanika u Šibeniku bila razvijena, ali je nestala tokom stoljeća u novoj izgradnji osobito u 15. stoljeću, kada je cvjetna gotika, potaknuta gradnjom veličanstvene katedrale, potisnula romaniku i izmijenila izgled sredovječnog grada.”²⁹ Međutim, treba napomenuti da je Cvito Fisković obavio tek osnovni uvid u postojanje romanike na sakralnim i svjetovnim građevinama u Šibeniku, ne ulazeći u dublju analizu. Taj njegov pristup vidi se i na primjeru Korčule, za koju je Fisković 1953. godine napisao da nema romaničkih elemenata na svjetovnom graditeljstvu, iako oni (premda rijetki) u stvarnosti postoje u povijesnoj jezgri Korčule.³⁰ Nasuprot tomu, naša analiza pokazuje da su romanički detalji raspoređeni duž povijesne jezgre Šibenika, pa možemo kazati da je u romaničko vrijeme Šibenik zauzimao puni perimetar izgrađenosti unutar bedema, poput primjerice Trogira i Raba.³¹ Budući da je u vrijeme romanike u Šibeniku bilo još dosta drvenih građevina, ta je tvrđnja još čvršća.³² Romanički detalji na građevinama u Šibeniku mogu se pronaći u okvirima glavnog dijela povijesne jezgre s koncentracijom javnih, sakralnih i upravnih funkcija te reprezentativne gradnje, od crkve i samostana Sv. Frane do prostora oko katedrale Sv. Jakova, ali se protežu i sve do današnjega gradskog predjela Doca unutar bedema (nekadašnji *Borgo di Mar*) s benediktinskim samostanom Sv. Luce kao gornjom granicom prema Tvrđavi sv. Mihovila. Treba napomenuti da su to većinom rezultati vizualnog pregleda terena, dok su neke informacije o romaničkim detaljima bile rezultat novijih istražnih radova unutar građevina u povijesnoj jezgri Šibenika.

Što se tiče prostornosti i tlocrta većine romaničkih stambenih građevina u Šibeniku, bez ekstenzivnih dodatnih istraživanja, o tom problemu gotovo je nemoguće povesti meritornu raspravu. Možemo samo načelno pretpostaviti da su one pokazivale iste prostorne karakteristike kao i u drugim dalmatinskim gradovima (Split, Trogir, Zadar).³³

* * *

Pregled romaničkih detalja u povijesnoj jezgri počeo ćemo od jugoistočne točke grada unutar bedema, gdje se nalazi samostan Sv. Frane, i kretati se prema sjeverozapadu i sjeveroistoku radi lakše orijentacije.

2.
Romanički prozor na kući na adresi Antuna Vrančića 2 (foto: V. Madirazza)

Romanesque window at Antun Vrančić Street No. 2

3.
Ostatak romaničkog luka na portalu na fasadi kuće u Uskočkoj ulici (foto: M. Zornija)

Remnants of a Romanesque doorway arch in Uskočka Street

4.
Ostatak romaničkog luka na vratima na zidu kuće na k. č. 5842 u Ulici Jurja Barakovića (foto: M. Zornija)

Remnants of a Romanesque doorway arch at cadastral No. 5842 in Juraj Baraković Street

Na kući na križanju Ulice svetog Nikole Tavelića i Ulice 15. siječnja 1873. (**br. 1 na priloženoj karti**) vidi se po jedan veći zazidani romanički prozor (najvjerojatnije romanička bifora) na prvom katu sjeveroistočnog pročelja (**sl. 1**) i prvom katu sjeverozapadnog pročelja (**sl. 1a**).³⁴ Na osnovi toga možemo pretpostaviti da je građevina u romaničko vrijeme imala približni tlocrtni oblik kvadrata i današnju visinu. Kasnijim pregradnjama, počevši od 15. stoljeća, izvorno romanička kuća uklopljena je u znatno veći blok građevina s trokutastim atrijem na jugozapadnom uglu bloka. Taj je objekt u relativnoj blizini samostana Sv. Frane, dakle na krajnjem jugoistočnom perimetru povijesne jezgre Šibenika unutar nekadašnjih gradskih bedema.

Dva manja romanička prozora, monofore (**br. 2**), po jedan na prvom i drugom katu, nalaze se na prilično vizualno nepristupačnoj fasadi kuće na adresi Antuna

5.
Ostatak romaničkog luka na zazidanom portalu kuće na k. č. 5861 u Ulici Jurja Barakovića (foto: I. Glavaš)

Remnants of a walled-up Romanesque doorway arch at cadastral No. 5861 in Juraj Baraković Street

6.
Ostatak zazidanoga romaničkog prozora pri dnu istočne fasade nekadašnjeg kompleksa palače Galbiani (foto: A. Klarić)

Remnants of a walled-up Romanesque window at the base of the east façade of the former Galbiani Palace complex

Vrančića 2 koja gleda na ulazni atrij (sl. 2). Oba prozora dijelom su uvučena u zid susjedne građevine na kojoj je na prvom katu renesansna bifora. Tijekom povijesti, a osobito u 18. i 19. stoljeću, sve građevine oko ulaznog atrija doživjele su određena preoblikovanja pa zasad nije moguće ništa više reći o tome kako je romanička faza barem približno izgledala.

Ostatak romaničkog luka vidi se na portalu kuće u Uskočkoj ulici (br. 3) na katastarskoj čestici 5863/3 katastarske općine Šibenik (sl. 3). Vidi se da je portal naknadno rekonponiran od raznovrsnih arhitektonskih dijelova, što je povezano s rekonstruktivnim zahvatima u istom bloku nakon rušenja građevine, koja se nalazila jugozapadno, u Drugome svjetskom ratu. Na objektima u bloku vidi se mnoštvo spolija, a kraj ostatka romaničkog luka portala na kući na katastarskoj čestici 5863/3 nalazi se grb mletačke plemićke obitelji De Mezzo, izrađen od lijepoga bijelog vapnenca, koji je očito donesen s nekoga drugog mjesta (možda gradskih bedema).

U današnjoj Ulici Jurja Barakovića, koja vodi u smjeru nekadašnjih gradskih vrata sv. Frane (br. 4), nalaze se ostatci dvaju portala s romaničkim detaljima. Za onaj na pročelju zida na katastarskoj čestici 5842 teško je kazati nalazi li se *in situ*, s obzirom na to da je romanički luk na krajevima urezan u gotički portal, ali takvih primjera ima na kućama u Trogiru i Splitu³⁵ (sl. 4). Zid je ostatak kuće koja je pretrpjela katastrofalna oštećenja u Drugome svjetskom ratu, tako da je teško suditi je li sadašnje stanje možda posljedica rekonstruktivnog zahvata, a ne izvorne situacije. Prostor lunete ispod romaničkog luka zazidan je, tako da bez zahvata ne možemo prosuditi kako je izgledao. Drugi zazidani portal nalazi se nešto niže u istoj ulici, na zidu građevine na katastarskoj čestici 5861 (br. 5). Na vrhu tog portala nalaze se ostaci romaničkog luka (sl. 5).

Ostatak zazidanog romaničkog prozora (monofore) nalazi se pri dnu istočne fasade nekadašnjeg kompleksa palače Galbiani (nazvane tako po vlasnicima iz 18. stoljeća), na katastarskoj čestici 5730 katastarske općine Šibenik (br. 6), koji je nedavno pretvoren u sakralni muzej *Civitas sacra*³⁶ (sl. 6). Palača glavnim pročeljem izlazi

7.
Ostatak romaničkih vrata na
pročelju prizemlja palače u
Ulici kralja Tomislava 12
(foto: I. Glavaš)

Remnants of the Romanesque
front door on the ground floor
of the palace at King Tomislav
Street No. 12

7a.
Romanička vrata na prvom katu
u unutrašnjosti palače u Ulici
kralja Tomislava 12 (foto:
I. Šprljan)

Romanesque interior door on the
first floor of the palace at King
Tomislav Street No. 12

na glavnu Ulicu kralja Tomislava. Romanički prozor vidljiv je iz nekadašnjeg atrija susjedne kuće, koji je gotovo potpuno pregrađen i preoblikovan. Kraj romaničkog prozora nalazi se i jedan zazidani gotički prozor. Sve su to ostatci srednjovjekovnog objekta (odnosno srednjovjekovne parcelacije), koji je u barokno vrijeme integriran u znatno veću građevinu kakva postoji danas.

Na nekadašnjoj palači u Ulici kralja Tomislava 12 (nekadašnjoj glavnoj povijesnoj ulici *Fra le Botteghe*; danas Kalelarga) (**br. 7**), u prizemlju pročelja koje gleda na istu ulicu nalazi se ostatak romaničkih vrata sa srpastim lukom (**sl. 7**). Druga romanička vrata, luka sastavljenog od većeg broja segmenata, nalaze se u unutrašnjosti palače na prvom katu (**sl. 7a**).

Ostatci donjeg praga vrata, koja gledaju na glavnu ulicu, nalaze se iznad niveleta današnje ulice, a s obzirom na to da opravdano možemo pretpostaviti da je niveleta ulice u srednjem vijeku bila još niža, do vrata se sasvim sigurno pristupalo pomičnim drvenim stubama. Treba napomenuti da je u prošlosti to pročelje bilo glavno pročelje građevine. Tek nakon rušenja niza okolnih kuća, kao posljedice bombardiranja u Drugome svjetskom ratu, otvorilo se istočno pročelje palače prema novoformiranom Trgu Medulić. Prema sačuvanim vidljivim ostacima, možemo zaključiti da su vrata bila relativno malih dimenzija, i načelno bi se mogla svrstati u tip vrata koja Cvito Fisković – s određenom dozom opreza – naziva vratima za mrtvaca. Fisković u svojem radu o romanici u Splitu i Trogiru o tim vratima piše ovako: „Pored glavnih postoje u kućama dužeg pročelja i pobočna vrata. Taj ulaz je niži od glavnog, a prag mu je viši, jer nekoć bijaše spojen stepenicama sa ulicom, ima luk i dovratnike slične onima na glavnom, uz koji je obično uzidan. Baš ta blizina čini nam ih zanimljivijima. Da li je to ulaz u prizemnu prostoriju, koja je služila za konobu i koja se pod imenom ‘canav’ spominje često u toku 13. stoljeća u prizemlju, dućan ili ulaz preko stepeništa na kat, teško je odrediti, jer je

8.
Ostatci luka romaničkih vrata na
kući u Ulici svetog Krševana 6
(foto: M. Zornija)

Remnants of the Romanesque
doorway arch at St Chrysogonus
Street No. 6

unutrašnjost preinačena. U Dubrovniku se ova niža vrata tik do glavnog kućnog ulaza ponavljaju u toku 15. i 16. stoljeća u gotičkim i renesansnim kućama. Tamo postoji predaja, da su služila iznošenju mrtvacu iz kuće. U Italiji se također nalaze na kućama 15. stoljeća, a nazivlju ih ‘porta del morto’.³⁷ Poslije ove hipoteze u dva navrata, ali bez argumentacije, nekritički prenosi i dodatno razrađuje Duško Živanović koji piše o dubrovačkoj stambenoj arhitekturi.³⁸ Bez obzira na utemeljeni prigovor da nigdje u povijesnim dokumentima nije zabilježeno postojanje posebnih vrata za mrtvacu, i na susjednoj obali Jadrana u Italiji u literaturi je teza o vratima za mrtvacu imala svoje pobornike, sve dok je u svojem radu pod nazivom „La cosiddetta Porta del morto”, objavljenom 1955. godine, nije uvjerljivo odbacio Mario Salmi.³⁹ Budući da su neka od tih vrata bila zazidana, to je samo pothranjivalo maštu o jednokratnom korištenju vrata pri iznošenju mrtvacu iz kuće. Salmi je dokazao da su ta uska vrata – povišena od kote ulice – u uvjetima opće nesigurnosti srednjeg vijeka u talijanskim gradovima, služila za uspinjanje na stambeni kat kuće. Drveno stubište kojim se dolazilo do vrata, navečer bi se uvuklo i pričvrstilo za vratnice kako bi ih ojačalo. Na taj način potencijalni provalnici mogli bi s lakoćom provaliti samo u prizemlje kuće, iz kojeg se nije moglo popeti na stambeni kat jer je jedini prolaz na kat vodio navedenim uskim vratima. Učvršćivanjem komunalne vlasti i prestankom nesigurnosti u talijanskim komunama, ta su vrata na nekim mjestima zbog drukčije organizacije prostora zazidana.

Na jugozapadnome, glavnom pročelju kuće na adresi Ulica svetog Krševana 6, na katastarskoj čestici 5701, u prizemlju se (**br. 8**), vide ostatci luka romaničkih vrata i dijelovi dovratnika (**sl. 8**). Budući da kuća nije dobila današnji tlocrtni oblik prije 17. stoljeća, tek će se novim istraživanjima moći možda nešto više reći o načinu integracije nekadašnjih srednjovjekovnih građevina u jedinstvenu kuću, koja danas odaje barokne karakteristike.

9.
Glavno pročelje palače
Rossini s romaničkim
prozorima na prvom katu i
ostatkom portala (foto:
M. Zornija)

Main façade of the Rossini
Palace with Romanesque
windows on the first floor and
remnants of a doorway

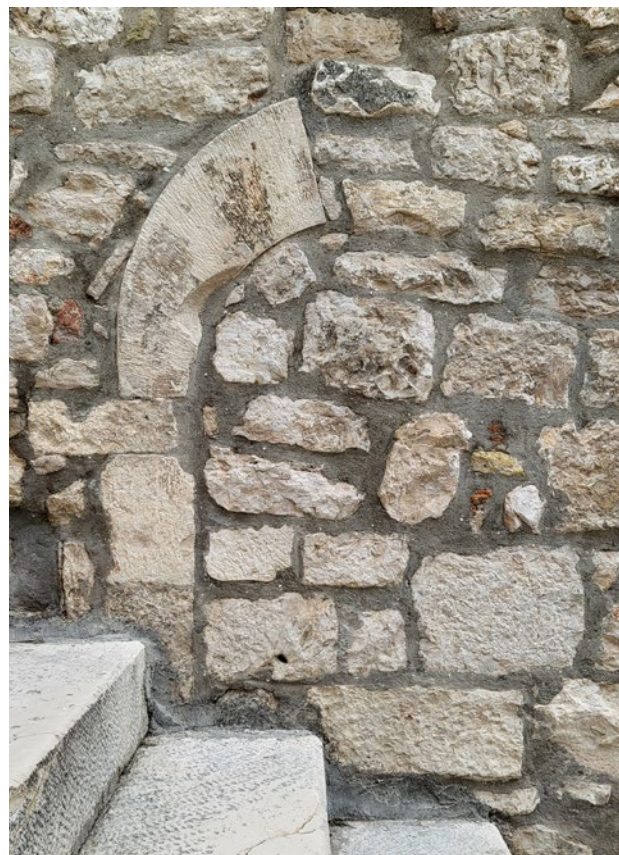
Glavna romanička građevina u povijesnoj jezgri Šibenika je palača Rossini, na katastarskoj čestici 5252/3 (**br. 9**), tako nazvana po posljednjim vlasnicima zabilježenim pred kraj 19. stoljeća.⁴⁰ Glavnim pročeljem gleda na današnju Ulicu kralja Tomislava, nekadašnju šibensku glavnu ulicu *Fra le Botteghe*. Palača je integrirana u jedan objekt s atrijem sa sjeverozapadne strane tek u razdoblju gotike, ali su znatna preoblikovanja (pogotovo otvora i interijera) uslijedila i u doba renesanse i baroka. Treba imati na umu da je palača Rossini najvjerojatnije bila dio kompleksa građevina koje su nekad pripadale benediktincima u Šibeniku, s njihovom crkvom Sv. Barbare u neposrednoj blizini. U kompleksu je boravio opat komendator, jer je njihov samostan bio na ulazu u šibenski Kanal svetog Ante, na mjestu gdje će se sredinom 16. stoljeća sagraditi Tvrđava svetog Nikole.⁴¹ Na glavnom pročelju palače Rossini,

9a.
Ostatak bifore na unutrašnjoj strani prozora na bočnom pročelju palače Rossini (foto: I. Šprljan)

Remnants of a bifora on the inside of a side window of the Rossini Palace

10.
Ostatak romaničkog prozora na zapadnom pročelju kuće na k. č. 5925/1 (foto: M. Zornija)

Remnants of a Romanesque window in the west façade at cadastral No. 5925/1

na prvom katu, nalazila su se simetrično postavljena tri romanička prozora, i još jedan takav u istoj visini na bočnom pročelju prema crkvi Sv. Barbare, za koje je još Cvito Fisković smatrao da su bile bifore⁴² (**sl. 9**). Recentni uvid potvrdio je Fiskoviću tezu: s unutrašnje strane romaničkog prozora okrenutog crkvi Sv. Barbare lijevo se vidi ostatak lukova koji su se naslanjali na središnji stup bifore (**sl. 9a**). Krajnje lijevi romanički prozor na glavnom pročelju palače Rossini još uvijek je u funkciji, središnji je zazidan, a od krajnje desnog vidi se samo otisak mjesta gdje je stajao. Ispod njega vidi se zazidani ostatak romaničkog portala s vidljivim dijelovima luka i desnog dovratnika te zazidanom lunetom. Mogla bi biti riječ o ulaznom portalu iz romaničke faze građevine, kako to smatra Fisković.⁴³ Inače, prizemlje glavnog pročelja palače Rossini djeluje naknadno sastavljeno od raznih spolija, što je posljedica probijanja otvora za dućane u 19. stoljeću. Za razliku od romaničke kuće na križanju Ulice svetog Nikole Tavelića i Ulice 15. siječnja 1873., čini se da je palača Rossini u doba romanike imala oblik uskog trapeza, što je možda uvjetovano položajem građevine u odnosu na pravac pružanja glavne gradske ulice *Fra le Botteghe*, danas Ulice kralja Tomislava.

Na zapadnom pročelju kuće na katastarskoj čestici 5925/1, u Ulici pod Kneževom palačom (**br. 10**), na samom vrhu javnog stubišta nalazi se ostatak najvjerojatnije romaničkog prozora (vjerojatno monofore)⁴⁴ (**sl. 10**). Prozor je zazidan, a od njega je ostao dio lijevog doprozornika i lijevi dio srpastog luka. Sve je to u neposrednoj blizini crkve Sv. Barbare, koja je bila benediktinska crkva i dio njihova kompleksa u Šibeniku.⁴⁵

Romanička vrata nalaze se i u podrumskim prostorijama nekadašnje Kneževе palače (**br. 11**), danas Muzeja grada Šibenika, u razini Prvičke ulice, iza obližnjih

11.
Romanička vrata u podrumskim prostorijama nekadašnje Kneževe palače (foto: T. Topić)

Romanesque door in the basement of the former Count's Palace

12.
Romanička vrata na kući nasuprot glavnom pročelju katedrale Sv. Jakova (foto: I. Šprljan)

Romanesque door opposite the main façade of the Cathedral of St James

13.
Romanički prozor na kuli Pellegrini (foto: I. Glavaš)

Romanesque window on the Pellegrini tower

gradskih vrata (sl. 11). Budući da je nakon uspostave mletačke vlasti u Šibeniku, u prvoj polovici 15. stoljeća, Kneževa palača temeljito rekonstruirana kako bi mogla poslužiti kao samostalna utvrda u centru grada, teško je kazati jesu li romanička vrata dio starije faze palače, ili je neka od romaničkih kuća nakon rekonstrukcije uklopljena u Kneževu palaču.⁴⁶

Romanička vrata na kući nasuprot glavnom, sjeverozapadnom pročelju katedrale Sv. Jakova (br. 12), na katastarskoj čestici 5241, nalaze se najvećim dijelom ispod razine današnjeg pločnika (sl. 12). Luk romaničkih vrata, koji je svega 25 centimetara iznad današnjeg pločnika, prekriven je stubištem ulaznih vrata na kući. Sve do sredine 1861. godine nivo podnice ispred glavnog portala katedrale bio je znatno niži od onoga između katedrale i Velike lože.⁴⁷ Tada su visinom izjednačeni trg pred glavnim portalom katedrale i Veliki trg između katedrale i Velike lože. Današnji objekt na katastarskoj čestici 5241 preoblikovan je najvjerojatnije u 17. stoljeću, i povišen za najmanje jednu etažu. Začelno, sjeverozapadno pročelje kuće zapravo je gradski obrambeni bedem s prezentiranim kruništem. Tim pročeljem kuća graniči s komunalnom cisternom poznatom pod nazivom Četiri bunara, dok je jugozapadno pročelje bilo naslonjeno na nekadašnja gradska vrata.⁴⁸

Kule obitelji Teodošević i Pellegrini, uz glavnu kulu Kneževe palače, bile su najjače utvrđeni dio gradskih bedema Šibenika jer su branile prostor Velikog trga s Velikom ložom i katedralom Sv. Jakova, središnjim javnim, administrativnim, upravnim, sudskim i sakralnim prostorom šibenske komune.⁴⁹ Kneževa palača bila je zasebna

14.
Luk portala na kući u Ulici
Andrije Kačića Miošića
sastavljen od romaničkih spolija
(foto: M. Zornija)

Doorway arch with Romanesque
spolia in Andrija Kačić Miošić
Street

obrambena cjelina unutar grada s istaknutom glavnom kulom. Nije poznato koja je obitelj u srednjem vijeku gradila i izvorno posjedovala kulu, koja je poslije prešla u vlasništvo obitelji Pellegrini.⁵⁰ Kula se nalazi točno iznad komunalne cisterne poznatije po nazivu Četiri bunara. Na kuli Pellegrini (**br. 13**), desno i malo iznad renesansnog prozora na jugoistočnoj fasadi (između prvog i drugog kata), koja gleda na Ulicu Jurja Dalmatinca i katedralu, nalazi se manji, romanički prozor (monofora) sa željeznom rešetkom (**sl. 13**).

Kula obitelji Teodošević nalazila se zapadno od katedrale Sv. Jakova, i čuvala je prilaz gradskim vratima. Nema sumnje da je bila srednjovjekovna, jer se kao kula Nikole Teodoševića (*turris ser Nicolai Theodosii*) spominje u jednome šibenskom javnobilježničkom spisu iz 1415. godine.⁵¹ Teodoševići se kao obitelj spominju među šibenskim obiteljima koje su 15. ožujka 1322. godine prisegnule na vjernost Veneciji, bolje rečeno, njihov istaknuti član Luka Teodošević.⁵² Kula je, nažalost, porušena krajem 19. stoljeća, zajedno s crkvom Sv. Roka i Fondakom ispred nje, tako da o izgledu možemo suditi samo na temelju starijih crteža i arhivskih fotografija. Čini se da na kuli nije bilo sačuvanih elemenata romanike, a jedini sigurni srednjovjekovni detalj bila su zazidana gotička vrata koja se vide na nekim povijesnim crtežima kule i prostora oko nje.⁵³ Zelić smatra da su kule Pellegrini i Teodošević sagrađene tijekom obnove gradskih bedema nakon mletačkog napada na Šibenik 1378. godine, ali sudeći po romaničkom prozoru na kuli Pellegrini i činjenici da su Teodoševići stara šibenska plemićka obitelj, čini se da su ipak znatno starije.⁵⁴

Sjeverozapadno od glavnog pročelja crkve Sv. Lovre (**br. 14**), na kući na katastarskoj čestici 5275/1 u Ulici Andrije Kačića Miošića, luk vrata u prizemlju formiran je od romaničkih spolija (**sl. 14**).

Veliki broj sačuvanih romaničkih detalja, koji su, po svojoj prilici, odreda *in situ* pronalazimo u ulici Mali prolaz i duž Ulice Jurja Dalmatinca. Ulice su danas na

15.
Luk romaničkih vrata ili
portala u ulici Mali prolaz
(foto: M. Zornija)

Romanesque doorway arch in
Mali Prolaz

16.
Romanička vrata na početku
Ulice Jurja Dalmatinca (foto:
M. Zornija)

Romanesque door at the
beginning of Juraj Dalmatinac
Street

znatno višoj koti, tako da su sačuvani ostatci romaničkih vrata većim dijelom ispod zemlje. Prva romanička vrata, od kojih se vidi samo dio velikog luka, nalaze se u ulici Mali prolaz (**br. 15**) na kući na katastarskoj čestici 5244 (**sl. 15**). U naravi to je kompleks srednjovjekovnih građevina spojenih u jednu cjelinu u barokno vrijeme, kojima jugozapadni dio čini srednjovjekovna kula Pellegrini.

Na početku današnje Ulice Jurja Dalmatinca na začelnom, istočnom pročelju građevine (**br. 16**), na katastarskoj čestici 5237/6, nalaze se romanička vrata, srpastog luka⁵⁵ (**sl. 16**). Dio vrata nalazi se ispod razine podnice današnje ulice, koja je rekon-

17a.
Romanički prozor na kući
Berović (foto: M. Zornija)

Romanesque window on the
Berović house

17.
Prva romanička vrata na kući
Berović (foto: I. Glavaš)

Romanesque door on the
Berović house

17b.
Druga romanička vrata na kući
Berović (foto: M. Zornija)

Another Romanesque door on
the Berović house

struirana nakon Drugoga svjetskog rata. Vrata su možda bila u cijelosti vidljiva, dok je na ulici postojalo popločenje iz doba kasne Venecije, vjerojatno djelo Franje Macanovića.⁵⁶ Dalje u Ulici Jurja Dalmatinca nalaze se ostatci dvojih romaničkih vrata i jednoga manjeg prozora na kući koja je po nekadašnjim vlasnicima nazvana kuća Berović (**br. 17**), a prostire se na nekoliko katastarskih čestica: 5228/1, 5228/2, 5229, 5230 i 5231.⁵⁷ Kuća se jugozapadnim pročeljem naslanja na srednjovjekovni gradski obrambeni bedem. Budući da je tijekom povijesti kota Ulice Jurja Dalmatinca znatno povišena, od prvih vrata vide se luk i dio obaju dovratnika (**sl. 17**). Na vratima su vidljive naknadne intervencije i umetanje dugih kamenih elemenata, vjerojatno u trenutku adaptacije vrata za gradnju stubišta za ulaz u podrumski dio kuće. Iznad tih vrata nalazi se manji romanički prozor (monofora) (**sl. 17a**). Od drugih zazidanih romaničkih vrata ostao je vidljiv samo luk, dok su ostali dijelovi ispod nivoa današnje ulice (**sl. 17b**). Kuća Berović pretrpjela je znatna preoblikovanja u novom vijeku, uostalom kao i druge građevine u toj ulici. S tim bi mogla biti povezana i ugradnja

18.
Pročelje kuće s romaničkim
prozorima u Docu na k. č. 5073
(foto: M. Zornija)

Fasade with Romanesque windows
in Dolac, cadastral No. 5073

18a.
Pročelje kuće s romaničkim
prozorima u Docu na k. č. 5073,
pogled sa strane (foto: M. Zornija)

Fasade with Romanesque windows
in Dolac, cadastral No. 5073, side
view

18b.
Manji romanički prozor na
drugom katu kuće u Docu na k. č.
5073 (foto: I. Glavaš)

Smaller Romanesque window on
the second floor in Dolac, cadastral
No. 5073

19.
Romanički prozor na kući u Docu
na k. č. 5205/3 (foto: I. Glavaš)

Romanesque window in Dolac,
cadastral No. 5205/3

renesansnog portala na pročelje kuće prema Ulici Jurja Dalmatinca. Romanički ugođaj ulice pojačava i nekadašnja crkva Sv. Grgura, s bočnim, romaničkim portalom prema ulici. On je na znatno većoj visini od današnjeg nivoa ulice, što znači da se s te strane u crkvu izvorno pristupalo visokim drvenim stubama.

Točno ispod crkve Sv. Križa u Docu, na katastarskoj čestici 5073 (**br. 18**), nalazi se, čini se, u cijelosti sačuvana izvorna romanička pučka kuća kvadratnog tlocrta, s jednim romaničkim prozorom na prvom katu i manjim romaničkim prozorom na nešto sniženome drugom katu (**sl. 18 i 18a**). Prozor na drugom katu rijedak je primjer romaničkog prozora (monofore) s lučnim završetkom upisanim u kvadratni okvir na stambenom graditeljstvu (**sl. 18b**).

Na zapadnom, obalnom pročelju kuće na katastarskoj čestici 5205/3 u predjelu Docu, u visini prvog kata, nalazi se romanički prozor (**br. 19**) (monofora) s naknadno umetnutom znatno mlađom prozorskom klupčicom (**sl. 19**).

Posljednji romanički detalji na krajnjoj sjeverozapadnoj točki povijesne jezgre Šibenika (**br. 20**) nalaze se na kući u neposrednoj blizini crkve Sv. Križa, također u gradskom predjelu Docu (povijesni *Borgo del Mar*), na katastarskoj čestici 5082/2

20.
Pogled na kuću kod crkve
Sv. Križa (foto: M. Zornija)

View of the house near the
church of the Holy Cross

20a.
Zazidani romanički prozor na
prvom katu kuće kod crkve Sv.
Križa (foto: I. Glavaš)

Walled-up Romanesque
window on the first floor near
the church of the Holy Cross

20b.
Ostatak djelomično zazidanog
romaničkog prozora na kući
kod crkve Sv. Križa
(foto: M. Zornija)

Remnants of a partially walled-
up Romanesque window near
the church of the Holy Cross

20c.
Vrata na istoj kući, s
rasteretnim lukom sastavljenim
od segmenata luka djelomično
zazidanog romaničkog prozora
(foto: M. Zornija)

Doorway arch of the same
house, made with spolia from a
partially walled-up Romanesque
window

(sl. 20). Riječ je o zazidanome romaničkom prozoru, monofori, na uglu prvog kata kuće, na fasadi koja gleda prema crkvi Sv. Križa (sl. 20a). Na glavnome zapadnom pročelju kuće, također na prvom katu vidi se ostatak zazidanoga romaničkog prozora, od kojeg su ostala dva doprozornika (sl. 20b). Dijelovi luka tog prozora najvje-

21.
Romanička vrata u samostanu
Sv. Luce (foto: I. Šprljan)

Romanesque door in the
monastery of St Lucy

22.
Romanički prozor na kući u
Ulici Mira Višića (foto:
M. Zornija)

Romanesque window in Miro
Višić Street

23.
Romanički prozor na drugom
katu kuće preko puta crkve Sv.
Krševana (foto: M. Zornija)

Romanesque window on the
second floor opposite the
church of St Chrysogonus

rojatnije su pretvoreni u rasteretni luk vrata u prizemlju iste fasade (sl. 20c). Treba napomenuti da je *Borgo del Mar* u doba romanike bio izvan gradskih bedema.

U samostanu Sv. Luce, na rubnom dijelu povijesne jezgre u sjeveroistočnome gradskom predjelu Gorici (br. 21), nakon kojeg u potpunosti prestaje reprezentativna stambena izgradnja, na prvom katu jugozapadnog dijela kompleksa (na katastarskoj čestici 5379), istražnim radovima otkrivena su romanička vrata (sl. 21), a gotovo u osi tih vrata na drugom katu otkriven je romanički prozor. Ženski benediktinski samostan Sv. Luce utemeljen je 1638. godine darovnicom palače bogatoga šibenskog građanina Nikole Buronje. Samostan je poslije proširen kupnjom drugih kuća, koje su posljednji reprezentativni objekti prije Kaštela svetog Mihovila.⁵⁸ Kompleks samostana tako predstavlja reorganizirane srednjovjekovne sklopove građevina, što dokazuje i pronalazak njihove romaničke faze.

U Ulici Mira Višića, na katastarskoj čestici 5582/1, na glavnome jugoistočnom pročelju kuće (br. 22) u visini prvog kata nalazi se romanički prozor (monofora) (sl. 22).

Preko puta crkve Sv. Krševana, na drugom katu kuće na katastarskoj čestici 5391 (br. 23), na jugozapadnom pročelju nalazi se romanički prozor (monofora) (sl. 23).

Sjeverno od crkve Sv. Krševana, u Ulici sedamnaest buntovnika na katastarskoj čestici 5518, na drugom katu glavnoga, jugoistočnog pročelja postoji romanički prozor, monofora (br. 24), koji nema izvornu romaničku prozorsku klupčicu (sl. 24). Na istom pročelju, na prvom katu, još je jedan prozor lučnog završetka i gotički prozor na drugom katu, koji je gotovo sigurno prenesen s neke druge građevine.

24.
Romanički prozor na kući u
Ulici sedamnaest buntovnika
(foto: I. Glavaš)

Romanesque window in
Sedamnaest Buntovnika Street

25.
Romanički prozor na kući u
Ulici Martina Kolunića (foto:
I. Glavaš)

Romanesque window in Martin
Kolunić Street

Iznad vrta franjevačkog samostana Sv. Lovre, na katastarskoj čestici 5358 u Ulici Martina Kolunića na bočnome, jugoistočnom pročelju kuće u visini drugog kata (**br. 25**) nalazi se romanički prozor (monofora) s recentnom prozorskom klupčicom (**sl. 25**). To je ujedno posljednji zabilježeni romanički detalj u neposrednoj blizini prostora koji zauzima Kaštel svetog Mihovila, na krajnjoj sjevernoj točki povijesne jezgre Šibenika.

Zaključna razmatranja

Od vremena objave dvaju radova Cvite Fiskovića 50-ih godina prošlog stoljeća, pitanje romanike na stambenom graditeljstvu u Šibeniku nije zaokupilo veću pozornost istraživača. Fisković, koji donosi tek osnovni katalog romaničkih arhitektonskih detalja unutar povijesne jezgre Šibenika i zadaje vremenski okvir, tada s oprezom svojstvenim iskusnom istraživaču, zaključuje da je romanike po Šibeniku moralo biti više, kao i u drugim dalmatinskim gradovima. Analizom terenskog i – u pojedinim slučajevima – konzervatorsko-restauratorskoga istraživačkog rada, utvrđeno je da se arhitektonski ostatci romanike (romanički prozori i vrata) javljaju gotovo posvuda unutar nekadašnjih povijesnih bedema šibenske komune, od samostana Sv. Frane do Velikog trga s katedralom Sv. Jakova i Velikom ložom, pa sve do gradskih predjela Gorice i Doca. To znači da je srednjovjekovni Šibenik, već krajem pretkomunalnog i početkom komunalnog vremena, zauzimao puni perimetar današnje povijesne jezgre, pri čemu svakako treba imati na umu da je u gradu u to vrijeme još uvijek bilo mnogo drvenih građevina. Osim toga, po svoj prilici, u to vrijeme već postoje glavni komunalni pravci u gradu, duž kojih se nalaze spomenuti glavni javni, sakralni, sudski i administrativni objekti šibenske komune, kao i većina važnih privatnih obiteljskih palača. Bez dodatnih i sveobuhvatnih konzervatorsko-restauratorskih istraživanja, još uvijek nije moguće nešto više kazati o prostornosti i tlocrtu većine romaničkih stambenih građevina u Šibeniku.

BILJEŠKE

- ¹ CVITO FISKOVIĆ, Romaničke kuće u Splitu i u Trogiru, *Starohrvatska prosvjeta III*, 2 (1952.), 130–131. Pionirska istraživanja romanike na istočnoj obali Jadrana, odmah nakon Fiskovića, provode Milan Prelog 1957. godine za Poreč i Ivo Petricioli 1962. godine za Zadar (IVO PETRICIOLI, Ostaci stambene arhitekture romaničkog stila u Zadru, *Radovi Instituta Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru*, 9 (1962.), 117–162). Za potrebe ovog rada koristili smo se suvremenim pretiskom Prelogove knjige u izdanju Instituta za povijest umjetnosti, objavljenim 2007. godine (MILAN PRELOG, *Poreč, grad i spomenici*, Zagreb, 2007.). Vrijedno je spomenuti rezultate konzervatorskih istraživanja zadarskih plemićkih palača Nassis i Grisogono, koja su dopunila spoznaje o njihovoj romaničkoj fazi: ALENKA SABLJAK, PAVUŠA VEŽIĆ, *Obnova kuće Nassis u Zadru, Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, 4-5 (1978/1979), 155–179; PAVUŠA VEŽIĆ, *Obnova palače Grisogono u Zadru, Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, 6-7 (1980/1981), 47–55. O romaničkoj arhitekturi na Rabu piše Miljenko Domijan. (MILJENKO DOMIJAN, *Rab – grad umjetnosti*, Zagreb, 2001.)
- ² FRANO DUJMOVIĆ, CVITO FISKOVIĆ, Romaničke freske u Srimi, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 11 (1959.), 27–28.
- ³ BISERKA TADIĆ, DAVORIN STEPINAC, *Šibenik – povijesna jezgra. Analiza razvoja i prijedlozi konzervatorskih smjernica* (konzervatorski elaborat), Zagreb, 1990., 21–22.
- ⁴ DANKO ZELIĆ, *Postanak i urbani razvoj Šibenika u srednjem vijeku* (doktorski rad), Zagreb, 1999., 193–194.
- ⁵ IVO ŠPRLJAN, *Arhitektonski detalji u eksterijerima Šibenika*, Šibenik, 2023.
- ⁶ Romanika na sakralnim građevinama u Šibeniku bit će predmetom drugog rada koji je u pripremi.
- ⁷ CVITO FISKOVIĆ (bilj. 1), 129.
- ⁸ Vidi o tome: ANA PLOSNIĆ ŠKARIĆ, Blok Andreis u Trogiru. Prilog poznavanju romaničke stambene arhitekture, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 31 (2007.), 13–16.
- ⁹ Usp. MILJENKO DOMIJAN (bilj. 1), 57.
- ¹⁰ MILAN PRELOG (bilj. 1), 103.
- ¹¹ Usp. TOMISLAV GALOVIĆ, Šibenik u kartularu *Libellus Policorion*, u: *Šibenik od prvog spomena : zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa 950 godina od prvog spomena Šibenika*, (ur. Iva Kurelac), Šibenik – Zagreb, 2018., 102.
- ¹² CVITO FISKOVIĆ (bilj. 1), 129.
- ¹³ O napadu Venecije na Šibenik 1378. godine i katastrofalnim posljedicama vidi kod: FRANO DUJMOVIĆ, *Postanak i razvoj Šibenika od 1066. do 1409. godine*, u: *Šibenik: spomen zbornik o 900. obljetnici*, (ur. Slavo Grubišić), Šibenik, 1976., 113.
- ¹⁴ DANKO ZELIĆ (bilj. 4), 35–38. Detaljno o prvom savezu Šibenika s Venecijom vidi kod: FRANO DUJMOVIĆ (bilj. 13), 102.
- ¹⁵ DANKO ZELIĆ (bilj. 4), 56–59.
- ¹⁶ O Velikom trgu vidi kod: DANKO ZELIĆ (bilj. 4), 123–124.
- ¹⁷ *Trogirski spomenici I/1* (ur. Miho Barada), Zagreb, 1948., 117. O benediktincima i njihovim posjedima u Šibeniku vidi kod: DANKO ZELIĆ (bilj. 4), 60–61.
- ¹⁸ *Šibenski diplomatarij* (ur. Josip Barbarić, Josip Kolanović), Šibenik, 1986., 168–170.
- ¹⁹ DANKO ZELIĆ (bilj. 4), 66–67.
- ²⁰ Usp. ANA PLOSNIĆ ŠKARIĆ (bilj. 8), 13–16; JACQUES HEERS, *Family clans in the middle ages. A Study of political and social structures in urban areas*, Amsterdam, New York, Oxford, 1977., 174–206. Prvo ciljano sveobuhvatno istraživanje takvih pretkomunalnih građevina za Dalmaciju u Trogiru nedavno je poduzela Ana Plosnić Škarić s Instituta za povijest umjetnosti u Zagrebu. Usp. ANA PLOSNIĆ ŠKARIĆ, *Trogirski rezidencijalni sklopovi s dvorištem i kulom tijekom srednjeg vijeka. Metodologija istraživanja i principi transformacija*, *Prostor*, 28/2 (2020.), 233–245.
- ²¹ DANKO ZELIĆ (bilj. 4), 95–97. O povijesnom izgledu obalnog poteza šibenskih bedema vidi kod: JAGODA MARKOVIĆ, DANKO ZELIĆ, *Dva nepoznata crteža šibenske obale iz prve polovice 17. stoljeća*, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 27 (2003.), 145–155.
- ²² CVITO FISKOVIĆ (bilj. 1), 136.
- ²³ Usp. IVO PETRICIOLI (bilj. 1), 123.
- ²⁴ Usp. MILAN PRELOG (bilj. 1), 224–226.
- ²⁵ CVITO FISKOVIĆ (bilj. 1), 138; IVO PETRICIOLI (bilj. 1), 160.
- ²⁶ Usp. CVITO FISKOVIĆ (bilj. 1), 175 i sl. 51.
- ²⁷ O tipologiji bifora u Splitu i Trogiru vidi kod: CVITO FISKOVIĆ (bilj. 1), 138–139.
- ²⁸ Usp. IVO PETRICIOLI (bilj. 1), 153; MILAN PRELOG (bilj. 1), 218.
- ²⁹ FRANO DUJMOVIĆ, CVITO FISKOVIĆ (bilj. 2), 27–28.
- ³⁰ CVITO FISKOVIĆ (bilj. 1), 130.
- ³¹ Treba napomenuti da je srednjovjekovni bedem Trogira utvrđen u gradskom predjelu Obrovu. Vidi o tome: VANJA KOVAČIĆ, *Trogirske fortifikacije u 15. stoljeću* *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 37 (1998.), 109–134. Za Rab usp. MILJENKO DOMIJAN (bilj. 1), 56–58.
- ³² O drvenim građevinama u povijesnoj jezgri Šibenika vidi kod: DANKO ZELIĆ, *Gradski statut kao izvor za povijest urbanog razvoja Šibenika*, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 19 (1995.), 38–40.
- ³³ Analizu tlocrtnog rasporeda zadarskih romaničkih stambenih kuća vidi kod: IVO PETRICIOLI (bilj. 1), 117–162. Za romaničko stambeno graditeljstvo u Trogiru na primjeru bloka Andreis vidi kod: ANA PLOSNIĆ ŠKARIĆ (bilj. 8), 9–28.
- ³⁴ Usp. DANKO ZELIĆ (bilj. 4), 193–194.
- ³⁵ Usp. CVITO FISKOVIĆ (bilj. 1), 139, sl. 2.
- ³⁶ DANKO ZELIĆ (bilj. 4), 194. Galbiani su podrijetlom iz Bergamo, a prvi njihovi pripadnici u Šibeniku su zabilježeni tek početkom 18. stoljeća. Usp. FEDERICO ANTONIO GALVANI, *Il re d'armi di Sebenico*, vol. I., Venezia, 1883., 127.
- ³⁷ CVITO FISKOVIĆ (bilj. 1), 136–137.
- ³⁸ DUŠKO ŽIVANOVIĆ, *Kuća s troja vrata u Žudioskoj ulici, Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku*, 21 (1983.), 29; DUŠKO ŽIVANOVIĆ,

- Vrata i monumentalni portali dubrovačkih kuća i palata, *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku* 26 (1988.), 168.
- ³⁹ MARIO SALMI, La cosiddetta „Porta del morto”, *Lares*, 21/3-4 (1955), 1-8.
- ⁴⁰ CVITO FISKOVIĆ (bilj. 1), 131; FEDERICO ANTONIO GALVANI, *Il re d'armi di Sebenico*, vol. II., Venezia, 1884., 90.
- ⁴¹ DANKO ZELIĆ (bilj. 4), 60-61.
- ⁴² Usp. FRANO DUJMOVIĆ, CVITO FISKOVIĆ (bilj. 2), 27. Njegovo mišljenje slijedi i Šprljan. Usp. IVO ŠPRLJAN (bilj. 5), 30.
- ⁴³ CVITO FISKOVIĆ (bilj. 1), 131.
- ⁴⁴ CVITO FISKOVIĆ (bilj. 1), 130. Priklanjamo se mišljenju Fiskovića jer je u srednjem vijeku javno stubište bilo znatno ispod razine današnjeg.
- ⁴⁵ DANKO ZELIĆ (bilj. 4), 175-176.
- ⁴⁶ O šibenskoj Kneževoj palači i rekonstrukciji početkom mletačke vlasti u Šibeniku vidi: DANKO ZELIĆ (bilj. 4), 145-149; KRASANKA MAJER JURIŠIĆ, *Arhitektura vlasti i suda. Vijećnice, lože i kneževе palače u Dalmaciji od 15. do 18. stoljeća*, Zagreb, 2017., 132-138.
- ⁴⁷ DANKO ZELIĆ (bilj. 4), 128.
- ⁴⁸ O tome vidi kod: IVO GLAVAŠ, *Magister a cisternis Jacobus Correr de Trano* i Četiri bunara u Šibeniku, *Ars Adriatica*, 13 (2023.), 68.
- ⁴⁹ O tome vidi kod: IVO GLAVAŠ (bilj. 48), 67-70.
- ⁵⁰ Pellegrini su u Šibenik, po svoj prilici, došli iz Venecije, a prvi pripadnik obitelji koji se spominje u Šibeniku na samom kraju 15. stoljeća je Giovanni. Sudeći prema šibenskim arhivskim bilježničkim spisima, tek hvarski plemić Vicko Pellegrini 1679. godine kupuje kuću *appresso li quattro pozzi* (ispod Četiri bunara). Usp. FEDERICO ANTONIO GALVANI (bilj. 36), 170; KRISTIJAN JURAN, *Stari i novi stanovnici Šibenika i njegovih predgrađa u drugoj polovici 17. i početkom 18. stoljeća*, Šibenik, 2016., 141. Vicko Pellegrini primljen je u šibensko plemićko Veliko vijeće 1696. godine kao prvi od Pellegrinija. Usp. FEDERICO ANTONIO GALVANI (bilj. 36), 171. Nitko od prethodnih vlasnika kule Pellegrini (Protti i Semonići) ne spada u krug obitelji koje se spominju u dokumentu o prvoj predaji grada Veneciji 1322. godine.
- ⁵¹ MILAN IVANIŠEVIĆ, Porušena kula-zvonik šibenske stolne crkve, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 15 (1963.), 84.
- ⁵² *Listine o odnosajih između južnog Slavenstva i Mletačke Republike* (ur. Šime Ljubić), 1, Zagreb, 1868., 335; MILAN IVANIŠEVIĆ (bilj. 51), 86.
- ⁵³ MILAN IVANIŠEVIĆ (bilj. 51), 99.
- ⁵⁴ Usp. DANKO ZELIĆ (bilj. 4), 194.
- ⁵⁵ FRANO DUJMOVIĆ, CVITO FISKOVIĆ (bilj. 2), 26; IVO ŠPRLJAN (bilj. 5), 246.
- ⁵⁶ Vidi staru fotografiju kasnovenecijanskog popločenja početka današnje Ulice Jurja Dalmatinca kod: ĆIRIL IVEKOVIĆ, *Dalmatiens Architektur und Plastik*, Wien, 1910., 106. O radu Franje Macanovića na popločavanju šibenskih ulica krajem mletačke vladavine vidi kod: CVITO FISKOVIĆ, Ignacije Macanović i njegov krug, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 9 (1955.), 267.
- ⁵⁷ Prvi portal (podrumski) vidio je Cvito Fisković 1952. godine, a drugi je u njegovo vrijeme bio ispod sloja žbuke. Usp. CVITO FISKOVIĆ (bilj. 1), 130.
- ⁵⁸ O tome vidi kod: DANKO ZELIĆ (bilj. 4), 169 i 185.

